

[15]

Dinonyana, ditheto.

1 Laina a dinonyana tse ditsibyaxo mona naxeng ya xesu ke tsena: Sexodi, lenong, maphoko, lekone, thsetlo, leeba, leeba-kxurwane, moselesele, lexokuuku, lexotlaphaxo, lehututu, maebarupi, lesibisane, letsetsee, motetee (thanthasana), makwele, thaxa, hlame, makxofe, dikwale, dikxaka, lekalaubane, molengwa, mafokotswane (dipeulane), teane, maxodi, dithekwane, mokowe, kxoloxolo, kxokxoti, twaebebe, makatse, kokoti, sephophoo, tladi, maxwalepa, dikwiri, pekwa, malakane, morukxwe le makanyane, dikxoxo tsona ke diruiwa, masianoke sexodi.

2 Xo na le mefuta e medi ya dixodi, ke sexodi se sexolo le pekwa e nyana. Sexodi se sexolo, se bexela maxe a sona ka mahweng, se sengwe sona se atisa xobela dihlareng tse dikxolo. Byale dinonyana tse pedi tse diphela ka dinama tsa dinonyana tse dingwe, byale ka tau, xe e phela ka diphoofolo tsa xabo yona. Sexodi xomela mokowe, o raka byang ngwaneno. Seema sena le batho kudu se tsene, xe o ka kxetha mosadi monna yo mongwe a xoamoxa, wa xoma wa kxetha yo mongwe, a no dira byale, mafelo o swanetse xo xobolaya, byale sepheto ke xore o motbexele o dule kxole nae. Ia thekong ya dinonyana le dikxoxo, xa dina khutso, ka xobane dixodi tse pedi tse dia dibolaya, xa ele pekwa e bolaya bana ba dikxoxo, bo mmako tsona a di lolae. Byale monna yo mongwe wa sexole o ile a dutse mokxobeng mosexare, a bona sexodi se elwa le dikxoxo, a letsa moludi a kxowella, sa tsaba, sa ya xodimu-diku, yaba dithekwane di sebone tsa seloma. Awa a dula a re, se tloxile, a ba a robala, byale ditswiana tsa ba di sela kxaufsi le yena. E rile dithswene di sa susutse bana, yaba sexodi sea fihla, tswiana e ngwe ya tsena ka maotong a mokxalabye, e be e le e tsweu, byale sexodi sa re ko swara, sa swara mokxalabye, o ile xe a re, kea thoxa yaba o se swere a napa a se bolaya, dinala tsona tsa mo xobatsa.

3

Ba ile xe batho ba bona masemong, ba fumana taba e, yabe o re xo bona, o se ke wa bona xo akalla xa bonong xo wa fase ke xa lona, ke ile ka re ke bolaya mosexare la nthata, fela mafelelo la boya fase le xopotse xo tlilo tswara tswiana, ka se bolaya, empa mola ka se ke ka thoxa nkabe ke ile ka se nthswa mahlo xore e le sefofu. Pekwa wa bona e bina mantlakalana xodimo, sehloa pula xore e tla na. Se ya ya sa ema sebakeng, sa bina, wa bona mmele wa sona le diphafelo di sikinyexa. Wa kwa seletsa moludi se re, tswiu-tswiu, se lapile se nyaka dijo, xana byale o tla bona se le kxaufsi le motse.

Lenong. Ke nonyana e kxolo, e ntso, e dula dithabeng, e tsa dinama tsa diphoofolo, le diputsanyana ea rwala. E thusa kudu
4 batsomi xe ba ile xotsoma dihloa, ya tsoxa ya re kea thsaba ke moka ya le bona, ea utama ke moka motsomi wa bolaya. Batho ba le ho ile kudu, empa ba tsomi ba senyaka kudu, mohlang motsomi pelo ya xaxwe e baba ke mohla setsere putsanyana ya xaxwe. Xe ba ka re ba tsoma wa fumana se eme xodimo xa leswika mohlang owe dihloa ba tla di bolaya kudu, empa xe hlolo ya mothomo e ka re, xo tswa ya tswara ke bona ke moka sea tloxa, mowe batsomi pelo dia baba, ka xobane tsatsi lewe, xe ba se na dimpya tsa kxothe di tla no tsoxa di sepela. Batsomi ba re, xe ba lebona, wa bona lefsika le lexolo moretelexo xa ba xaba lenong xa le bonwe ka mahlo ke matswetswe wa kxomo dia boya.

Maphoko. Ke nonyana e ngwe e lekana le sexodi se sexolo. E ja diboko o fumana e mona-mona le dikota, e nyaka diboko le mafene a naxa. Ke maphoko wa rankonkodi, pelo xa mong xo tseba ke mong,
5 wa thumula kea rumula. Xe o e bona o ka re xa ya hlalefa, e fumane baneng ba yona, le wena o tla ba wa re ea xohlolla, xa e xo metse, e loma hloxo mowe o kwaxo bohloko, e tla xo rakisa xofihlela o tloxela kxole le lana ba yona.

Lekone. Le feta nong ka boxolo, leina le lengwe ba re, ke maraka-pula, ba re, lekone la maraka-pula xwa lla theko bosele.

Ke na le sehlare se sexolo malwetsing a basadi, mosadi xe a belexa bana byale ya re kowa ba hlalifile ba ahwa a sa babyi, byale ba swanetse xo nyakela lona ba hlakanye le midi e mengwe, ke moka o tla bona mosadi a phedisa.

Thsetlo. Ke nonyana ya moxau le batho, xa e na lehufa le motho, mosipidi yo mongwe le yo mongwe xoba batsomi, e ya ba thusa ka xo ba supa mowe nosi e lexo xona. Batho ba e opela ka kopelo e e rexo, thsetlo ya lla o letsetse nyaka ba xo kone tsa tlala. Molele ya yona e re, tseketsake, byale wena wa letsa moludi o ibitsa ka leina, e fofa e ya mowe nosi e naxo xona o e setse ka moraxo, xore byale e teile, o tla kwa e re thswirithswiri, xe o ba tamela e fofele sehlare se sengwe byale e homole xo lla, byale wena o swanetse xo lebella, o tla e bona. Ka tsatsi le lengwe thsetlo xa ya loka e xo tiela le dinoxa tse dikxolo tse direxo xa di sepela xoba xo patlama, wa fumana dintsi di ngonga, xoba diphoofolo tse dixobatsitsexo, dintsi di dingonga, byale ka xorialo xe thsetlo e xo bitsa o se ke wa sepela o lebeletse xodimo fela mahlo a swanetse xo fela a lebella le fase. Nama ya yona ke sehlare sa leswalo le mitso. Leeba. Xo na le mehuta e medi ya maeba, a mangwe ke a manyana a masehla a nyakilo lekana le sebakxurwane empa a se feta, kudu a lekana le lekxwalepa. Ona maebanyana a leina la ona ke maeba, byale a tseba meso byale ka dikxoxo. Xe le ile xo tsoma mowe motse o senaxo kxaufsi le kwa ka lona, le lla xararo bosexong la bone bo sele o tla bona mahube a hubala. Molele wa lona le re, khunkhuru, khunkhuru, byale bahlatholli ba re le re, mampuru mampuru. Le kosa ya ona ba re, xe a kxobokane a re, mampuru mampuru wa leba ke moHabeledi byale a mangwe a re, kohwa ke bone bana ba ka, mampuru wa leba, kohwa ke bone bana ba ka, mampuru wa leba, kohwa ke bone bana ba ka. Lebaka la ona la xo bela, a bela le hlabula, o fumana xore a dipholo ke afe, ke a molala o moso, byale lona o tla bona le rakisa la mosadi, le kokomuxile le re, ke nyaka kuku ke nyaka kuku, byale la thsadi wa fumana le taboxela kowa le kowa, byale la pholo mowe le re, leba kuku leba kuku. A fepa bana ba ona ka mabele a batho, byale ka leroro le lotsa.

Maeba a maxolo ba re, ke maeba-rupi, a na le molala o moso.
Ka mekwa le mediro a no swana le maeba.

8

Seeba-kxorwane. Ke nonyana e e nyakilexo xo lekana le leeba, empa leeba ea e feta, sona mmala wa sona ke o mohubedu. Molele ya sona se re, bomme le lopape ba nkone dikxora, byale ka tloxa ka re epoepo popoo (mmakana). Lentsu lena la arakana, ke xore bangwe ba epsina, xe e le polelo ya ngwana ke xore, bo-mmaba ba hanyaka. Byale seeba-kxorwane se bolela ka xorialo ka baka la xore, papa le mmaxwe sona ba ile ba re sejo sa rena ke dikxora, byale mekxora e mala maxae, xa se re koja basemanyana ba se fosa ka mafsika le difu ba reile ka fase xona, ba retse sona fela ka xobane xa xo na nonyana e e jaxo kante le sona, empa a basemanyana ba reya difu di boeng fela xa ba reele nonyana ka tee, ya madimabe ea tanywa, ya mahlatse ea phela.

Moselesele. Ke nonyana e kxolo, e na le maoto a matelele le molala o motelele, setopo sa yona se lekana le sa kxoxo, mmala wa yona ke o mosehla, empa o na le manyoronyoro a masweu. O na le nama e bose kudu, ba hangata ba xopola xore xa a o lewe. Ba oreta ka xore ke moselesele moramaxa ngwana masela xabedi, xa o fofa molala wa bunyela.

9

Lexokuuku. Ke nonyana e ntso, le na le molala o mosweu, a mangwe e no ba a maso mmele ka moka. Maxokuuku a hloyane le mae a dikxoxo le ditloo, xe mosadi a ka re a nexa ditloo a bona a fofa wa napa a lesetsa ka xobane xe a ka fo a nexa, a tla hlwa a dirora mosexare ka moka, a e ya a difihla, xo byale ka maxe a dikxoxo, xe di ka bona dia rora, ka tsatsi le lengwe o ka no re xe o re kea sepela wa hwetsana a di kxobakanthaitse lefokeng. Xa lewe ka baka la xore nama ya ona ea nkxa.

Lexotlaphaxo. Ke nonyana e e swanaxo le maphoko, empa e feta ke maphoko ka boxolo. E phela melaleng le dithabeng.

Lehututu. Ke nonyana e kxolo kudu, e na le maoto a makopana, le na le mala o moso, le na le lentsu le lexolo xe le lla o kwa le re hututu hututu, fela wa kwa le lla le nya maru, ka moswana o tla fumana xo na le maru.

- 10 Maeba-rupi. A byale ka maeba fela a feta maeba a mangwe ka boxolo, empa ona mmala a ona ke e meso, fela mekxwa le mediro a swana nao.
- Lesibisane. Ke nonyana e kxolo, empa e fofa bosexo, mosexare e hlwa e robetse. E na le mahlo a maxolo kudu, mmala wa yona ke o mosehla. Xe le ka leka la fofa mosexare dinonyana tse dingwe tsa le bona, dia lerakisa, di lehloile kudu. Molato ke xore lesibisane le byale ka katse ke baloi, katse ke seruiwa, empa ke moloi (dithori) wa kwa dilala di lla bosexo di hlola lehu, le xona baloi ba etisa tsona pele, tsa tla tsa lla pele xa molomo wa ntlo, xe mong wa ntlo a sa di kwe, ke moka baloi ba tsena, mahlo a dilo tse bosexo o ka re ke dinaka-ngwedi. Masibisane a lla ka tsela e, a re hi-hi hihi hi, wa kwa a lla ka tsela e, xa hlole, fela wa kwa a re, la monna le re, makoma makoma mphe dithebele tsa ka, la mosadi le fetola ka xore a diyo, makoma makoma mphe dithebele tsa ka,
- 11 xa diyo, ka moraxo wa kwa la monna le hi-hini hi ,a mosadi la re ngee ngee le lla byale ka ngwana le sepela le fase, awa mowe xa xo makatse xosasa o tla kwa ba re motho o hwile. Masibisane xa nyakexe xo hlwa a lla kxaufsi le xae, wa kwa a lla o swanetse xo ya ngakeng, e tla xobotsa xore molato keng le xona o tla xofa sehlae xore ofotla molamo wa xaxo, xore xe a tlele o fose ka ona, wa fosa ka ntle le xo fumana sehlae o hlaba ke madi mohlomong letsoxo la xaxo la a kxotloxa. Basemanyana ba mosate ba ile ba le morakeng le dikxomo, byale lesibisane, le ya le dula kxaufsi le moraka le lla bosexo ka moka. Byale ba botsa ba boxolo, ba bafa sehlae, ba fotlile molamo. Ka mabanyana la boya xape, byale yo moxolo wa bona a tseya molamo a lefosa a le tiya, kxathe o le teile molomo, empa la fofa. Xosasa a ya xohlaloesetsa ba boxolo, kxosi ya kxobakanya batho ba motse, byale mokxalabye yo mongwe a re wa babya, ya re
- 12 a o bolaya keng ka mabanyana e be re etisa nae, ba re o bolaya ke leino, a re sepelang le mitse a tle, a fihla a tibile molomo ka kobo, kxosi ya tlosa kobo molomo, ba bona molomo o kanyexile meno a setse kxakala. Byale kxosi ya re, motho yona o ya a lapisa badisi bosexo morakeng, byale e be ke le bitsetsa xore le tle le bone taba e, sepelang malapeng a lena, fela a tsoxa a boeletsa ke tla molaya. Awa monna a alafiwa a fola.

Letsetsee. Ke nonyana e nyane, e nyakile xo lekana le motetee (thanthasana) empa lona ke le lesa. Ba le reta ka tsela e, ba re ke setsetsee sa rabohlale, sa xo tseya sehlaxa a xela le mobu, a re ba re ke tseya bana ba ka mobu o ba lome. Ke xore sehlaxa sa rakodi wa se bona xona mowe ke xore xona le mobu, kudu mobu kxomo. Wa leka wa re oa ya, xe o foloxa le moraxo o ka selebelle.

Matete (thanthasana). Ke nonyana e nyana xare xa dinonyana di tletse, e lekana le tsie e ba reng ke modume. Ke e thsehla.

13 Makwele. Ke nonyana e thsehla, mo hloxong xa ona xo na le setsotso se byale ka lekatse. Wa kwa dikxobakane di lle di bona noxa, i o kwa di re pyo mpyokolo pyo mpyokolo, mowe o tla fumana dinonyana ka mohuta-huta di boile, di lla di loma noxa. Mo ore pyo mpyokolo, o re sebata kxomo, selo se se ka phomaxo sera sa dinonyana xa di lwa le noxa ke sexodi, sona sa fihla o tla kwa makwele o re pyo pyo pyo pyo, o re thsabang seutla maeba se fihlile, mowe noxa le yona e tla leka xo thsaba ka xobane sexodi sexodi se ka e bolaya. Mo makwele o re kwekwele ke xore le letse mowe ke lethabo.

Thaxa. Ke nonyana e e swanaxo le teyane, ke e thsehla empa mafofa a mangwe ke a masonryana. Ke nonyana e e bonalaxo lebaka la lehlabula, e latella k dikenywa tsa batho masemong. Ke mohuta ka o tee le teya. Lyale teya yona e sepela ka sehlopa. Mowe di kxobakanexo o tla kwa di tlatsitse masata, wa kwa di re, tseke tseke, ke xore a re eeng, a re eeng, mafelo o tla kwa di re ruu lebaka ka le it tee, tsa fihla thsemong yaba mong wa thsemo a se xona dia fetsa ka lebakana. Ba di opela ka xore, xe o bona setala, mane mane, o re ba lebeletseng, ba lebeletse tsona.

14 Hlame. Nonyana e e botse kudu, e na le maoto a matelele empa a e lekanetse, e na le setsotso se setelele le dithsela tse ditelele, xa e sepla e kxanthsa hloxo le dithsela. Nonyana ena kudu e fumanwa maxoleng, mono o ka e bona xa tee, moklomong wa ba wa tsofala o seso wa e bona.

Makxofe. Makxofe e hloilwe ke dinonyana byale ka lesibisane, empa yona ke e nyana le xofofa e fofa mosexare, ke na wanabo letsikoko, xa di na molato le motho di ja diboko le dilwana

15

tse dingwe tsa fase. Xe badisa ba e fumana o kwa ba e opela ka xore Makxafe hlalefa dinonyana dia xolakana. Xa e lewe ka baka la lefetla la yona. Letsikoko le swana le makxofe fela lona le a lewa. Lona badisa ba le rela ka difu, se xoketso ke seboko, ka se phathakxisa ka phate e e pharotswexo, ba bee ka fase xa sefu. Yona ka nosi o ko e opela kopelo e re, tsidikoko tsidikoko, e ngwe e re, senyele refu se sa batho, wa se nyela se tla xo nyela.

Dikxvale. Ke nonyana e kxolo e feta le kxwalepa kxole. E na le maotwana a makopana a mahubedu. Molele ya yona e re, kwekwelo koko kwekwelo koko ke dirile phoso ke molele wa kxaka, kxwale e re, korotsetse korotsetse, ke xore mowe di thabile xe di bona se sengwe, di re korotsetse tsetse tsetse, byale mowe di fofa di dula xodimo xa dihlare. Maoto a yona ke sehlare, a lafa malwetsi a basadi a barexo ke phati xe mosadi a sa fumane thari. Dia lewa, ba di reya ka difu le ka melabo.

16 Dikxaka. Ke nonyana e kxolo e nyakile xo lekana le kxoxo, empa e ka fase xa kxoxo, e lekana le meroxo ya dikxoxo. Kxaka e na le mafofa a manyoronyoro, hloxong e na le lekeke le letala la lexexema. E na le lebelo kudu xe e kokota. Xe di bitsana di re ke-kereke-ke ke-kereke-ke, kudu wa kwa di rialo dia kxerekxesa. Xe o ka di fumana di kxobokane wa di thosa xe di fofa di re kekekekekee, byale mowe dibotsana xore di thsabe, xe di xo bona o sa tla le kxole di letsa meludi e e rexo tswitswitswi, di seba tsa xabo, xe xo na le mafotwana a utama. Xe di bitsa bana xore ba kxobakane di re kwekwero koko kwekwero koko. Nonyana ena xa e besibe ka mollo ea apeiswa, xo beswa e a ila, le xona e rata xore ya thoma ya uta xona o tla kwa nama ya yona e tsefa, xe o ka e besa xe o na le papaxo o wahwa xoba mmoxo, thsowana yona xa e na taba. Ba direla ka difu le melabo, le tsona disinya xaxolo masemong.

Lekalaubane. Ke nonyana e ngwe ya xo fofa bosexo, mosexare e hlwa e robetse, e dula makxwareng, e nyakile xo tswana le molengwa, empa e feta molengwa ka boxolo, di fapane ka diphafelo ka xobane tsa molengwa di na le mafafelo a nkexo ke samporeng sa makxowa.

17 Xe o lla bosexo o kwa o re hwiohwio hwiohwio. Xa ba e ki ka baka la xore ba re ke moloi e hlalefa bosexo.

Molengwa. Le yona ke nonyana ya bosexo mosexare e hlwa e kxwesitse molengwa, o tseya maoto wa isa xodimo hloxo wa isa fase, o rata kudu xo fofa ka dintong le ka fase xa dihlare tse dikxolo. Majelo a ona a nyaka ke dingaka xaxolo, ba re ke sehlare sa xo fetola thsidi ya motse, le nama ya ona.

Mafokotsane. A swana le molengwa empa ona xana diphafelo tsa samporeng le xona ona a fofa mosexare, kudu kudu a dula dithabeng tsa mawa le xobexela a beela ka maweng, le dintlong tsa makxowa, xa tsa basotho a thsaba xo tsewela bana le xona dintlo tsa bona ke diruthuthu.

18 Maxodi. Ke dinonyana tse dikxolo tsa xodula melaleng, ke a maso, a na le molomo wa phophotho. A phela ka dinama tsa diphoofolo tse dihwilexo, a kxona xo dupela kudu, xe batsomi ba ile xo tsoma, ba bolaya phoofolo ba e bipa ka masasa xore xe a fihlile a se ke a funana sebaka sa xo tsena. Pelo ya lona ke sehlare se sexolo, ke tomotso ya dihlare tsa didupe.

Dithekwane. Ke dinonyana tse dilekanaxo le thaxa, byale dinonyana tse dik bxale kudu, kudu tsa bona sexodi di se lona tsa nkexo setlahwa.

Mokowe. Dinonyana tsena ke tse dikxolo, empa di na le mokxwa mo di bela, pele xa xore di bexele dia rotoxa marexa tsaya ka dithabeng xo kopiwa ka ntse, byale wa bona di foloxa di ya molaleng di ya xobela. Mokowe wa lla thabeng wa re kowee kowe la xa matlala le faletse. Ke xore xe e ka ndula ka thabeng xofihlela ba lema pula e ka se ke ya na, batho ba bantsi ba tla sela tlala ya xo sefele, ba bangwe ba tla huduxa ka baka la tlala. Wa bona

19 e theoxa ke le baka la xolema. E bexela ka diphaxong tsa dihlare, mohlanteng ya theadi e thomaxo xo alama ke moka xa e sa tswa ka phaxong, ya monna e thoma xo ya e neetsa, xo fihlela e phaphasa byale mowe, le yona e hloboxa mafafa ya swana le bana, masepa a tsona di tiba molomo wa phaxo kxwa sala thobana e nyana, ewe monna a tla xo a di fa dijo ka yona. Ke moka e tla fepa mafotwana le mosadi xofihlela xe mafotwana le mmoxo tsona di mela mafafa, ka xobane mafotwana xe a mela mafafa mmoxwe tsona le yona a mela. Xe sexodi se ka tseya xoba motho a bolaya papaxo tsona ke moka saba la tholare le tla hwela ka xare xa phaxo. Xe o ka di fumana ka phaxong wa di tseya o tla fumana di nonne byale ka kolobe, monna yena a otile ka baka la mosomo wa xo fepa.

Kxoloxolo. Ke nonyana ee tetaxo ke mokwe, ka hloxong dia swana ka setsotso, fela setsotso sa mokwe ke se se schla, sa kxoloxolo ke se sentso. E phela melapong xa hlare tse dikxolo, (morung)(matsing) ke maina a melapo, melaleng e phela dinokeng, mowe noka ya nthse e naxo le dihlare tse dikxolo.

20 Kxokxoti. Ke nonyana e elckanaxo le makwele, e na le molomo wa xo tiya kudu ka ona e bona diphate tsa xooma dikota ya dira masoba le xo bexela e bexela ka ntse. E na le hloxo e kxwebedu.

Twaebete. Ke nonyana e e nyakaxo xophela mebotong ya makxwara, e bela ka fase xa mafika. Ka yona ka nosi e tla xo tsibisa xore ke yona twaebete ka molele wa yona o kwa e re twaebete twaebete.

Makatse. Ke dinonyana tsa xo sepela ka sehlopha, di na le dithsela tse ditelele, hloxong xo na le setsotso.

Kokoti. Ke nonyana ya xo sepela le fase, xodimo xa dihlare xa e namele, xa e lla e fofela xodimo e tianya diphafelo wa kwa e re phuphu phuphu.

Sephophoo. Nonyana e na e na le mabala a masweu le a maso, e na le dithsela tse ditelele, kudu o e bona e ratha le noka, e binthsa sekhoto sa yona.

Tladi. Ke dinonyana tse di dulaxo maweng, selemo dia fofa tsa raloka xodimo mahla wa maru. Xe dipula di ena ka maxadima le ditladi o se ke wa sepela le tsela e e elaxo metsi a mantsi

21 o swanetse xo hlokomela xore wa bona nonyana e sepela nao, o aroxe o sepele le lefoka, mohla e fofa e fofa ka lexadima xe medimo ya xeno e saema naxo e ka namela ka wena, e ka se ke ya xo bolaya o tlafo idibala fela, tladi ya xo bolaya motho ke tladi-mothwana. E na le diphafelo tse dikxwebedu, ba tseya mafofa a yona ba phahlaxanya le dihlare tsa ditla, ke moka ba xohlabela ka sona ke moka tladi e ka se ke ya xo tiya.

Maxwalepa. Ke dinonyana tse disehla tsa xo sepela ka sehlopha, a na le maoto a mahubedu le molomo o mohubedu. A na le nana ya bose kudu le xona a na marapo ka matla.

Dikwiri, ke dinonyana tse diswanaxo le kokoti, fela tsona di bexela ka meleteng ya meedi.

Pekva. Ke sexodi se senyana sa xo tseya ditswiana le dinonyana, xe e le ditaba tsa sona ke hlaluitse lephepheng la cobedi.

22 Malakane. ke nonyana tse dilekanaxo le dimpitlimpitli le tsona di sepela ka dihlophanyana tsa tsona.

Morukwe. Ke nonyana e kxolo empa xa e lewe ka baka la xore e ja dinoxe le mediile, e na le mafofa a mahubedu.

Lakanyane. Ke dinonyana tsa mafafelo a maso, mmele ka moka ke o mosweu, a sepela ka dihlopha-hlopha.

Dikxoxo. Ke diruiwa, empa ke dinonyana ka baka la xore xe di bolaiwa, xa ba dule thopa, o nore tswara o tolae, ya bolaiwa. Xe o kwa di lla ka xore kokoko di bona selo xoba sexodi, xe ya pholo (mamokokonope o bona sexodi tse dingwe di sesc tsa se bona, wa diseba ka xore kookoo, byale mowe ka moka o tla bona di lebella matheko ka moka, m t byale tsa dithsadi tsa bona o tla kwa di re kokoko, mowe tswiyana e ngwe le e ngwe e a utana, byale xa se fitile o tla kwa mmoxo tsona e bitsa ditswiana e re kuku kuku byale le tsona wa kwa di re tswio-tswio. wa kwa kxoxo ya thsadi e re keerekeere e ya e kera e nyaka

23 xo bexela. Bo mamokokonope ba na le lekeke hloxong le methekxa e metelele ya xoobama dithsileng, di tseba kudu mabaka a xo sa le mosexare xa di no lla di lla ka mabaka a tsona, wa kwa di folla e hlakane le e ngwe e letsa la yona lengwane byale ela le yona e tla letsa ya re phaxa e ete, mafelelo dia lwa di lwa ka melomo

di raxana ka menatla, diphafelo le tsona dia raxa.

Masianoke. Ke nonyana e isikaxo le noka, e ja dikxwekxwe le dihlapi, xe o fumana e di laletse nokeng o ka re ke setlaela. Ke masianoke wa lekxetla mohlwa madiba a lekxetla a epya o tla re ke lle keng, a re ke tla re ke lle ke basemanyana ba xesu ba xa selokola tolo la motho, ba xesu ba ile tsotokoma le morula leweleng.

Mangangaa. Ke dinonyana tse dikxolo tse dintso, empa mafafelo a tsona a phadima. A lla ka tsela e, a re haha haha haha.

24 Letsoke. Ke nonyana e thsweu, nonyana ena, e boiaya dinonyana tse nyane e di hlohlomela diphateng xofihlela di bola ya tseya diboko e fepa bana ba yona ka tsona.

Direto. 1. Dinonyana ka moka di na le maina, sete ba re ditswiri malesela ke bo mamonoke, ditswiri ke tsa noka ya makhutsi, wa okwa di lla di llela motho xa di lele maaka.

2. Sereto sa lekatse. Lekatse ke mma naila ka mosate, ba re kxosi ba ka mpona ba nkapisa bolokwane.

3. Leeba. Ke mahomolele ditsinyexa. Lekatse ke mosadi wa senanaila yo a sa nyakexo xo xata fase, a sepela ka bothsepi. Leeba lona ke mosadi wa xo hloka lehufa.

4. Sexodi xomela mokowe o raka byang ngwaneno o morakisa botlakala. Ke xore ke mosadi wa lehufa le lexolo, mohlomong monna o lwa le wa xabo, byale ntwala ya xona ya sefele.

5. Letsoke ke nonyana e thsweu letsoke sehlomla dingwe methekxa, nna se a jelwa sebotlana xoba mothsithsi o na le seboti. Ke mosadi yo a tsamaxo a amoxa ba bangwe banna.

25 6. Nthsithsitha o rweleng, ntso ke rwele makwapa le makxowana ka xare, ke koloi ya mollo setseya kxane le dipera, empa koloi ya mollo ke modixea se phala ke lore mmamaxotwane.

7. Lesibisane manxotle sibiri la mamokxobye kolla kae ke boifa naxeng tsa bangwe.

8. Sempitlimpitli mokwena setsetse sa kxomo nareng.

9. Thsetlo mpitse ka moludi nyaka e le kxole ke tla ya, fela o ntirole sexorong, sexoro sa morwa temane, thsetlo mnapatse tsa boxwe ke xome ke sa le tseleng.

Thanthasana. Maranthane ke wa kxale bo makwele ke basemanyana ba dipudi ba kxwera ba ka ke maeba.

Sexodi ke leaka la koboxa hloxo dingwe di koboxa melala.

Seebakxurwane sa ratsela bo re xosa o tsware tsela o lebe mphanama.

Moselesele moramaxa noka ke sela ka sekepe.

26 Dipitsi ke bo-mma-mosengwane boeta maloka, xoya ka leweng ke xa tsona.

Dikxomo bo-mmamabalane dikxomo motho dia tseya, dingwe di rutla metse.

Dinku di retiwa byale ka dipitsi.

Phuti. Ke mokone wa xotiya dikxopo le matsoxo, ke mokone wa mmanakana tsa pudi.

Marumo ke makuba mmele maxalefa a lethekeng, ke lexadima la manyokenyoke la xo sitisa banna xo phema.

Diema. Xo tllile masitisa wa bokone masuhla leeto. Ke xore mosadi wa bobedi o na le lehufa xoba motho a xo fapanya le yo mongwe.

Tau e hlatsitse tipeng a banna dikxomo lotipa kae. Ke mmamoratiwa byale o tsile bolwetsi.

O se ke wa ruta phiri xo kxukxuna xo sepela bosexo ke xa yona.

Ke xore o se ke wa re o bona motho a lokile, wa mosepela ka fase.

Ke xahlane le ngaka tsibuxong ya nthaba dipanyopanyo, maxwexwe a nkamoxela. Ke xore xe motho a sepela bosexo wa re xe o e ya nokeng

27 wa kwa dixwexwe di sa lle xoma beng ba letsibuxo ba xona, boloi.

Nna mpya tilu ke tswa moletse ke tswa mpyeng tsa xoloma. Ke xore xe o kxona xo tsoxa bosexo, o ka dira dixaxeno wa thsela.

Ke tswa xa makxoba bokxweng ka lala ke se na mollo. Ke xore monna o ile a thsaba ke mosadi.

Sediba se moto kxomo xa re nwe metsi, re nwa dithsila. Ke xore thsapyo. Morakadu moraka sala o namile, nna thaka ya phodi ke hwile. Ke mosadi xe a hwetswe ke monna byale ba re ba sesu ba

mo alafa a kitimela xo robala le banna. A re ke nna kxomo katao e kxorose.

Lereng le e bona e hlotsa la e nametsa le kxwara pudubudu le e bona e le e kxwibedu. Ke xo re tella.

Selala khudu batalla nna lefe ke xo kametse. Xe o sa ratwe o se ke wa bolela, xe motho a xo lebella o homole xa xo motho yo a tlaxo ema naxo.

28 Butsi xa tuji tuja marapa, ya loka kxwatla e nwele. Ke xore ke mutla wa dimpyeng.

Ke kxona xo bopa diolwana tsa ka teng xo tsona xa ke ditsebe. Seema sena se byale ka ke hlaxoletse lokana la re xo xola la nhlaba.

Ke kxetile motlabo wa ka ka lesufi dinakangwedi tsa moxa. Ke xore ba ba botse.

Sirite o na le lesoto o re xo swa wa hloxa. Ke mohloloxadi. A kxobakane manonyana ke hloka le xo tseba wesu. Ke maxoto byale xa o bone motlabo waxo. O re xe o fihla mma mongwe, o be o fihlile mmaxo. Ke motho wa xotiya malapeng a ba bangwe, tsa malapa a xaxwe di mosita.

Ntsi e tswaxo bokxalaka o na le mahlale o thwela ntsi moxala, ntsi e se na botwelo. Ke bopele bya mosadi.

Phokungwana xa ke na lebelo dilo tsaka di ntata ke dutsi. Ke sedupe le kxosi. Nna ke be ke mokowe nong phaswa ke hlanoxile nong tuludi ya banna, byale ke mokxwatha wa xonwa metsi le pelle.

Motwenyane o nyatsitse monna, nonyana e phetola seka motho.

29 Lexe o ka hlwa o hlapa tsibuxong o hlapa thsila ya mele, madimabe a hlapiwi. Sefenefene ke fihlile ko ja mabele hlabine xa maphuti a mafala. Ke motho wa thato byale xe a bona batho a nwela ka ntlong, byale batho ba mo tloxela. Sepipimpi taba re a apa kxoromela kxuta marama re hwa nayo. Ke xore xe o ka bolaya motho wa se ke wa bona ke motho o ka se ke wa bola.

Moxoxa moxolo a o na nama nama e na le moxoxana, ke ja moso e feta moxolo. O na le makoko marabe o re hware nka metsa.

Nama ya beta e a fiwa. Maka pela o baka a e swere. Ke boletse thopa le nkatse nkatse ya nketa pele. Moropa xo lla morotho mohlophi o bitsa tsa kxole. Ke xore xe motho a babya, fela xwa tswella yo a morataxo o tla bona a tsoxa a dula, xe a tloxa ke moka o robala xape. Monadi tswa molapong mohlumi pelo ya baba.

30

Dithemi tse dikxolo tsa mosate tsa dumela, di rwala kwata, di re piri mosate e a bexwa. Moxa e eme ka mosela ka mosela e xopotse xo ya tswa pelong tlapeng la badiya. Ke sehlahledi sa baloi.

Moxama kxomo xa xome, xo xoma moxama kxomo ya lifisa.

Ke xore xe o tsere mosadi a ba le mekxwa e mebe, o ka se mo tloxele. Ngwana a lela naka ya mokura re a sehla ra mofa. Ke mma-pelosearate motho o lle ke serato. Kxoxo ya thsadi xa e leke xo leka mokokonope wena o re ke wa kxale marupi a kxwedi a kae pula le letsatsi o nyakang. Ke xolla xe ba xo roma. Papadi ya ngwana e tla le xo lla. Pula ya mosexare masinya dianexo. Sekxaoxe pelo sexwexwe ke seinudi ke a feta. Ke xe motho a ile naxeng e ngwe, byale yo mongwe a hlanoxela ke monkana wa xaxwe. Sobosobo ke a pharuma tsie phafa dia nthsiya. Lepotla-potla le a ja kxomo e lle namane ya yona. Losexo xa xona nama o tseye thsithsila wa fa ngwana.

31

Lesola ke papa o lala le kxaitsemi a malome a ngwana e tla ba mang. Motlabo ke kxetha kxole wa kxaufsi ke thsaba dikomo.

Mallo motukela baeng wa bona ba bo wa tima. Serakalla tsibuxong thsweu tsa menwana ya boya. Ke tswa xa xesu ke lla ka ya boxadi ka ya selong, maribiri a maxakxala ko lla kae ke boifa. Ke ngwanenyana wa thsuwana, byale a re xofihla boxadi monna a hwa. Loxelang kxoxo maseka kxathe kxoxo maseka e a rwala. Ke xore diya kapele xa mosadi xa di hlangwe.

Losadi xa se na selo re isa seatla a phaya ra isa kxolo a dumela. O se ke wa bona kxwakxwa xo ya xa le xale pula ya malipi e etla. Ke xore xe motho a ka xo botea xore, ba nyaka xo xobolaya byale wa bona eka e xo butsitse maaka, o tla re o lebetse ba xo sira kotse. Sa mma mongwe xa se hlapele diatla.

32

Kxwale ke a mafofa pele ya moraxo diphofa dia sala. Nonyana xo lla e hlobiwaxo. Kxwedi xo seexwa e e setswexo. Ke xore xe o ile wa dira molato wa xo kata mosadi, fela ba tla xo homolela xore yo mongwe a dira phoxo. Kobakoba o ja mmutla, sekokobale o ja hlolo. Ke xore xe o na le molato wa se ke wa eketla xo hlaloesetsa lekxotla xabotse tsa xaxo di tla no fela diya ka leweng, ke lefafara le mohlalifi.

Phuthana ya boya bonhla maxola ka xo ikilela. Ke thswana.

Dithailo dithailwa ka mabanyana mosexare wa thaila mpya e ka tla ya xo thsela ka metsi. Ke xore ba direla xore batho ba ka se ke ba hlokomela mediro.

Thaii ke ile borwa ke etetsa lemenemene ka boya ke etetsa lemenemene. Ke maoto a koloi ya mollo. Thaii ntlo tsa mokoto di dula di sa tswallwa. Ke dinko. Thaii naka tsa tholo mphefola tsa ya xodimo ke maroba. Ke mekxwane ya mabele. Thaii kxolokwana ya bopedi metsi o tseya kae. Ke lexapu. Thaii moxotlilexo, moxatsa kxosi re bona ka kxohlo xo falla. Ke dithokolo tsa pudi. Thaii nyaka xo epa tseketseke o ka se hwetse modi wa seru-seru. Ke lefsika. Thaii ke fexolotse ra felosa papa ka sita xo fexa. Ke mohlare. Thaii morifi nkekenene wa wa xa o pyatlexe. Ke maraxo.

33

Thaii serafelwana sa mma-kxalabu ritela. Ke mapo sa nosi. Thaii bo rala bya nthephe bo tseba ke mong nthephe. Ke bobbe bya sexokxo. Thaii sekxurumelo se monate. Ke lebole. Thaii thupana ntswikits-wiki ya tiya mme wa menama. Ke tlala. Thaii dipitsi xe di namela thaba maditsi ke mathsaithsai. Ke letsatsi. Thaii ka ntlong ka tharo ka ntle ka tharo. Ke mathsexo. Thaii phuti ya moso wa noka xa e mele dinaka e mela mantserere. Ke dinawa. Thaii ka hlapa le mmangwale a nkomela pele. Ke letlapa xoba morita. Thaii makxolo o hwile boxoxorwana. Ke borwa. Thaii feela fase raxanya o dule. Ke dikxaxara. Thaii mme o hwile mafuri ka kwa ka seuta. Ke byala. Thaii thsita re lebane. Ke tswele la kxaitsemi. Thaii kxapakxapa thsidi ya noka. Ke thotse. Thaii kxomo ya papa e sobetse bodibeng ka sala ke swere ka tothsoba. Ke le fehlo.

- 34 Thaii mmutla mototomala le tsela. Ke dimeko. Thaii se sesweu pateng. Ke moxwera. Thaii mokokonope wa tloropong malla ka xo hloloxetsa. Ke koloi ya mollo. Thaii monna yo mankoko seokamela bodiba. Ke sehlaxa sa masianoke. Thaii mokokonope wa mapeya mahloba ka xo sesela. Ke lehudu. Thaii pikulu mokong. Ke lesepa. Thaii ka a nexa ditheolo tsa ka tsa tsoxa di omile. Ke phoka. Thaii dihubetse maxobara. Ke dihlatswa. Thaii sekokobane sekxalabye nosi o topa ka xanong. Ke lesepa la mo e sa le xosasa. Thaii nyaka xo sika le noka ya lepelle o ka se kwe ngwana wa kubu a lla. Ke xo xana ke dikxarebe. Thaii lapa la mme le boredi le borelele. Ke xore xa ke lale le mokxekolo. Dithailo tsena xe ba thaila tsona, ba kxobakana lapeng la mosadi yo mongwe. Eyale ba ya ka dihopha tse pedi. Byale yo mongwe a thoma xo thaila a re, thaii mafeke ka lewa byale ba re xo bala re botseng xore ke xoreng, xe ba ka e tseba, o boeletsa xape xo thaila, byale ya ba sita ba swanetse xo dimula ka ya bona, ba re thaii sexowa se ya rotwe, bala ba xo thaila pele ya ba sita ke xona ba ba botsaxo ela mafeke ka lewa ke mafokotsane. Byale ba pele le bona ba swanetse xo dimula, bala ba kxone ba ba botsa, sexowa se ya rotwe ke mabele xe ba thsela ka sesexong.
- 35 byale byalo xofihlela ba bangwe ba fellwa, ke moka ba ba fentse. Dithailo tse dingwe tse ditelele ke tsena, tsona yo mongwe le yo mongwe o thaila ya xaxwe, byale bontsi bya batho ba modumela. Byale ka mohlabendi o re, thainyaka basemane ba morakeng, ba dumetsi ba re ao, byale a tswela pele le xo thaila xofihlela e fela le bona ba moxobella ka ona mokxwa ola. Thailo tse ditsibyaxo ke tsena. Thainyaka basemane ba morakeng, Tswiri mamonoke, banna ba boxoloxolo, ka re ke kowa ttabeng, dikxarebe mokxadi le mokxatsane, Tswiri (monoke-monoke). Monoke-monoke ka dula ka thaba, hao, ke thabang ke se ne tekele, hao, tekele e ya xesu ya molala, hao, ya molala e dutsi tetekxolo, hao, tetekxolo ya se rema se makete, hao, ka rema-remu ka rema le ntsana hao, ka ya ka hwetsa bo-nku

36 ta ija lebu, hao, ka re nku teng lebu o jelang, hao, ke jela-jela
 kxomo tse tsa malome, hao, O e o botse sewati hao, a e borwa
 a boe a xapa namane, hao, namane ya maoto marerengwane, hao,
 badimu ba re re feng, hao, badimo teng kxane le sela tlala, hao,
 le hlwa lisika noka mpele. (lepelle).

Thainyaka. Thainyaka basemane ba morakeng, ya thainyaka, thainyaka
 na ja lexala ba nkona, ya thainyaka, ba re tsamaya o disa lexolaneng,
 ya thinyaka, lexola la raseopela, ya thinyaka, seopa ka xare xa
 hloxo, ya thainyaka, ka sepela ka ya bosexa, ya thinyaka, ka
 hwetsa mmangwale a hwile, ya thainyaka, ka re mmangwale o hwetseng,
 ya thainyaka, ke hwetse mmabahlanka, ya thainyaka, bahlanka ba
 xa raseopela.

37 Kowa thabeng. Ka re ke kowa thabeng, ao, ka okwa mokxosi o lla,
 ao, ka re mokxadi a re thsabe, ao, a thsaba-thsaba a nthsiya,
 ao, ka xahlana le matebete, ao, a rwele namana bitana, ao, ka
 rera ka re nswatele, ao, a nkxometsa ka selepyana, ao, selepyana
 se seboxale, ao, ka tseyo bo ka mometsa, ao, ka re pudi esu e tla
 tswala, ao, ka ja mohlana ka xokona, ao, mosiya ka ja le potane,
 ao, potane morwa maxobele, ao, o xobetse phaxa diete, ao, sewele
 butsetsa mollo, ao, re bone kxeswa la mmutla, ao, o butla butla le
 molala, pudi leketla rabaneng.

Mphinyana. Mphinyana napo, thseke, mphe netai ke nwe, thseke, ke
 nwe ka lefiso, thseke, lefiso la baxwe, thseke, baxwe ba lehono,
 thseke, ba ile xo tsoma, thseke, xo tsoma dikxwale, thseke,
 kxwatsana e ngwe, thseke, xolla xa yona, thseke, e re tsiyo tsiyo,
 thseke, e re se nonne hloxo, thseke, mala le moxodu, thseke, le
 sekxvelekwethe, thseke, mohlopha wa tsie tsie sexongwane.

Diphoofolo. Diphoofolo ka moka dile tsa bitsa pitso, nkana-nkana,
 tsa rera xore re swanetse xo lema, nkana-nkana, ka moka tsa
 dumela xo lema, nkana-nkana, dithswene tsona tsa xana xo lema
 nkana-nkana, tsa re tsona di tla phela ka xo fata masexesexe,
 nkana-nkana, diphoofolo tsela tsa xo dumela xo lema tsa lema,
 nkana-nkana, tsa re xo mmutla wena o swanetse xo leta thsemo,
 nkana-nkana, ka xobane o na le mahlo a maxolo, nkana-nkana,

- 38 diphoofolo tsa tloxa mmutla wa sala thsemong, nkana-nkana, mmamotaxane a fihla thsemong, nkana-nkana, a re xo mmutla tla mono ke xo pyae dintu, nkana-nkana, mmutla wa ya, nkana-nkana, mmamotaxane a o pyaya dintu, nkana-nkana, mmutla wa kxomela, nkana-nkana, mmamotaxane a tsena thsemong, nkana-nkana, a roba maheya, nkana-nkana, a boya a tsosa mmutla, nkana-nkana, a boya a re lefo fora diphoofolo wa re o tla leta thsemo o bola maaka, nkana-nkana, mmamotaxane a namela xodimo, nkana-nkana, a sepela ka dihlare, nkana-nkana, tsa hwetsana xore thsemo e liwile, nkana-nkana, tsa butsisa mmutla xore e ka ba thsemo e le keng, nkana-nkana, mmutla wa re xa ketsebe, nkana-nkana, byale potane a re xo diphoofolo, nkana-nkana, le a tseba xore batho ba mahlo a maxolo a na mosomo, nkana-nkana, tloxa diphoofolo ka moka ke tla sala ke leta thsemo, nkana-nkana, nna ke tla mo swara, nkana-nkana, mo le ka hwetsa ke sa mo swara, nkana-nkana, le mpexe molato, nka., diphoofolo ka moka tsa tloxa, nka; tsa supa
- 39 potane ka mphaka, tsa re xe re ka hwetsana o sa mo swara, nka; o tla bolawa, nka., Potane a re xolukile, nka., xe ditso boya, nka., tsa re moribi bokxadiete kelemete, nka., potane a re diphoofolo tsa tla di bina kosa, nka., tsa re moribi ro bona Kxadiete Kelemete, nka., xe di fihla thsemong tsa re o kae potane, nka., Potane a re nna ke a le fora, nka., tsa loutsa mphaka, nka., tsa re re a xobolaya, nka., Potane a re korieng kole leetsa, nka., tsa hwetsana Potane a tantse mmamotaxane ka molabo, nka., tsa leboxa, nka., tsa re thsemo xa re sa e nyaka, nka., tsa e tloxela, nka., tsa ya tsa hwetsana mohlare, nka., o na le dikenywa tse dintsi tsa xobutswa, nka., byale tsa re ke mohlare nang, nka., tsa se o tsebe, nka., e be xo na le motsofadi kxauksi le mohlare, nka., byale tsa thoma xo romana, nka., di roma phoofolo e ngwe le e ngwe xore die di butsise leina la sehla, nka., diya di butsisa a di botsa, nka., xore ke milu rotswane, ke milu mosokolokotane, nka., le je dithabi tsa fase, nka., tsa ka xodimo ke tsa ka, nka., xe e boela moraxo, nka., ba e butsisa

- 40 xore e re ke mohlare mang, nka., ke moka e re ke lebetse, nka., ka moka xa tsona di letala, ya mafelo xwa ba Potane, nka., o ile xe a le tseleng, nka., Potane a dira sekapa, nka., xe a tso boya a tsama a tiya sekapa, nkana-nkana, a re ke milu ke mosokolokotane tlang re je, nka., a fihla a botsa diphoofolo ka moka xore ke milu ke mosokolokotane, nka., ba itse re je dithabi tsa ka fase tsa ka xodimo ke tsa xaxwe. Tsa ja, nka., bosexo bya fihla, nka, tsa robala, nka., Potane a tsoxa bosexo a ja dithabi tsa xodimo, nka., a tseya dithoro a fakela ka morweteng xa motlou, nka., erile xe bosele nka., ba bona xore dithabi di liwile, nka., byale ba re a xo lle mang, nka., xwa se be le phoofolo e e sekutulaxo, nka., byale Potane a re, nka., a reeng rofofa leope, yo a leng le tla bona dithoro di tswa, nka., tsa ya, nka., Potane a thoma pele xo fofa, nka., byale diphoofolo e ngwe le e ngwe e fofa (xo taboxa) nka., Motlou o ile ke a taboxa dithapo tsa falla, nka., tsa re
- 41 ke yena a lexo, nka., byale tsa bolaya motlou, nka., tsa tseya mala tsa rwea Potane, nka., byale xe di sepela, nka., Potane a salla moraxo, nka., a sexa, nka., a re hahae nna ke lle milu mosokolokotane ka seka ka motlou ke re bo-motlou ba bolawe re je nama, nka., tsa re o re keng Potane, nka., Potane a re awa ke manasaiwe ke a imaimelwa, byale byale, nka., byale tsa tseya mala, nka., tsa rwea Potane serope, nka., a no salla moraxo, nka., a re hahae nna ke lle milu mosokolokotane ka sekeletsa bo-motlou ke re bo-motlou ba bolawe re je nama, nka., o re keng Potane, nka., awa ke re manasaiwe ke a imaimelwa, nka., byale yo mongwe a utama tseleng, nka., Potane a boeletsa, nka., a re hahae nna ke lle mosokolokotane ka fakela dithoro xo motlou ke re bo-motlou ba bolawe re je nama, byale phoofolo ela ya xo utama ya hlaloesetsa tsela, nka., diphoofolo ka moka tsa rakisa Potane, nka., Potane a tsena bodibeng bya mohlumi, nka.,
- 42 byale tsa leka xo e tswara, nka., xore di e nthse ka metsing, nka., Potane o re le ya mpolaya, nka., xe ba tswere yena, nka., o re hahae nna xa la tswara le tswere modi wa mohlumi, nka.,

byale byale xofihlela di tloxa Potane, nka., Potane a sala
 a tswa, nka., a sepela a hwetsana phuti, nka., a re xo phuti,
 nka., a re apeane, nka., re kwe yo moro wa xaxwe o tsefako,
 nka., Phuthi ya re xo lukile, nka., tsa xotsa mollo, nka., tsa
 hlatleya pitsa, nka., tsa thsela xetsi, nka., kwa thoma Potane
 xo tsena, nka., Potane a re nkxurumulle ke a swa, nka., Phuthi ya
 kxurumulla, nka., Potane o be a tsene le letswai, nka., byale Phuthi
 ya tsena, nka., ya monna Potane nkxurumulle, nka., a kxurumulla,
 nka., ba nwa moro, nka., wa se ke wa tsefa, nka., Potane a re
 moro wa xaxo xa o tsefe, nka., o theletse wa ka o tla kwa o tsefa,
 nka., Potane a tsena, nka., a tswa, nka., a re wa kwa xore moro
 43 wa ka wa tsefa, nka., Phuthi ya tsena nka., Potane a thsekxa
 tesela ka mafika, nka., byale Phuthi ya re Potane nkxurumulle
 ke a swa, nka., Potane a re morwana wa xaxo a o tsefe o sa topa-
 torola, nka., xofihlela Phuthi e butswa, nka., byale xe e buule,
 nka., Potane a ja naka, nka., byale a tseya naka tsa yona, nka.,
 a tloxa, nka., a tsana a letsa, nka., a re feefee nakana tsa bo
 monthse xolla, nka., byale byale, nka., xofihla a hwetsana
 kwena, nka., e orela letsatsi, nka., kwena ya re, nka., hlalla
 ka dinaka tsa xaxo ke di kwe, nka., Potane a e fa, nka., a re
 tse tsa ka a seka xolla, nka., Kwena ya tseya ya letsa, nka.,
 xe e kwa di lla ya teabela natso ka budibeng, nka., Potane a
 lebella a bona letsatsi le dikela a tloxa, nka., a tsama a rafa
 dinosi, nka., ka tsatsi le lengwe, nka., a hwetsa kwena e buile
 diorelong, nka., e kxometse, nka., Potane a tseya motu a tita
 moxwete wa kwena, nka., a tloxa a fetsa matsatsi a mantsi, nka.,
 tsatsi le a etla a hwetsana kwena e tswile, nka., e kukumile
 44 #dimpa, nka., byale kwena ya re, nka., monna Potane nkalafe, nka.,
 Potane a re sepela o tseya naka tsela tsa ka, nka., ke tla
 kxona ke xo alafa, nka., kwena ya ya xo tseya, nka., Potane a re
 di hlatswe di tse bosemanyana, nka., kwena ya di hlatswa, nka.,
 ya re ke di fa Potane, nka., a re di sa nkxa bosemanyana, nka.,
 byale byale, nka., mafello a di anoxela, nka., a re, nka., xo kwena

sepela o nyaka phate e telele ya kobi, nka, kwena ya ya ya nyaka,
 nka., byale potane a re xo kwena, nka., nkxuralle o lebelle
 bodibeng, nka., potane a tibulla motu ka phate a le kxole, nka.,
 kwena ya byexa, nka., ya boela ya kxitlexela bodibeng, nka.,
 potane a tseye dinaka tsa xaxwe a tloxa natso, e fedile ba tswa
 mare, ba re a sa nyela nna, se nyetse bo-mokwena ba ilexo bodibeng.
Dikxarebe tsa boxoloxolo, nkana-nkana, ke moxolo le moratho
 le ba bangwe, nka., ba yo bona monna wa moxolo wa madiswane, nka.,
 byale moratho o be a na le diso, nka., ba napa ba re leina la
 xaxwe ke madiswane, nka., moxolo ba re ke mokxadi, nka., byale
 45 madiswane e be e le ngaka, nka., byale a re o ya nabo moxolo a xana,
 nka., a re o sisimisa monna wa ka, nka., madiswane a noba latela
 ka kxang, nka., awa ba ya ba fihla nae, nka., awa ba robala, nka.,
 bosexo madiswane a kwa monna wa moxolo wa xaxwe a phora masapo,
 nka., a re ka moswana re ja wena mokxadi wa roxo la serekereke,
 nka., yaba monna wa mokxadi o na le naka, nka., xosasa ba tswa ba
 ya xo tsoma, nka., monna wa mokxadi a tseye naka a e beya maforong,
 nka., xe ba tloxile ba ile xo tsoma madiswane a re xo bona, nka.,
 a le kwileng bosexo, nka., ba re a ra kwa selo, nka., a re monna
 wa mokxadi o letse a phura marapo, nka., a re ka moswana re ja
 wena mokxadi wa raxo la serekereke, nka., byale xe ba ukwile taba
 ewe, nka., ba thoma xo tloxa, nka., byale naka ela ya kowa
 maforong ya thoma xo lla, nka., ya re, nakana madiololo sebala ba
 tloxa, nka., byale yaba bona ba thsaba ka lebelo, nka., byale ba ile
 xe ba re ke lebella moraxo, nka., ba bona leretha la ditau le tupa,
 46 nka., yaba ba kitima la mpana palexa, nka., ba fihla nokeng ya
 xo hloka metsi, nka., madiswane a huna moxolwane maoto, nka., a
 se kxone xo kitima, nka., xe ba tsetse noka madiswane a tiya
 noka ka kxati, nka., noka ya tlala, nka., byale a bona xore ditau
 di kxaufsi le moxolo wa xaxwe, nka., a tiya metsi ka tupa, nka.,
 metsi a palakana, nka., moxolwane a thsela, nka., a xoma tiya
 noka ka tupa, nka., ya xoma ya tlala, nka., ditau tsa sita xo
 thsela, nka., byale tau ela moxatsa mokxadi, nka., ya re xo tsela,

nka., salang le dutsi mowe ke sa yo lebella letsibuxo, nka., byale xe e fihla ka theko ya fumana lesukedi, nka., ya sekepela, nka., xwa sala leino le nyaretse kxakala, nka., byale tsela xe di bona modixea, nka., tsa re areeng re yo bona xore o swere keng, nka., byale tsa fumana a sekepetse, nka., tsa e epolla, nka., tsa e bolaya tsa e ja, nka., tsa re o re butsitse maaka. Mahale a ja mong wa ona.

47 Dikxarebe tsa hoxoloxolo ba itse ba ya dikxoneng, nka., mokxadi a kxopya ke letlapa, nka., a le roxa nyetsa, nka., a re mmamokokonono, nka., awa ba feta, nka., ba roba dikxone, nka., ka moraxo ba hlapa., nka., xe ba bona xore letsatsi le ya madikelo, nka., ba rwala dikxong tsa bona ba ya xae, nka., ba ile xe ba fihla mola letlapa la xo kxopya mokxadi, nka., ba hwetsana letlapa le xodile le tibile tsela, nka., byale ba thoma xo makala, nka., ba re ke madio a mokxadi, nka., yo mongwe a thoma xo epella, nka., a re, nka., thsentse fatoxa thsentse, mowe xe ba dumetsa ba re fatoxa xe mohlabeledi a re thsentse. Thsentsee fatoxa thsentse, fatoxa, awa roxa ke nna thsentse, fatoxa, o ruxile ke mokxadi le mokxatsane thsentsee, fatoxa, ke moka letlapa la fatoxa, nkana-nkana, a feta, yo mongwe le yena a no tla a epela byale le fatoxa, nka., xofihlela xo sala mokxadi le mokxadi le mokxatsane, nka., byale bona ba ile ba leka xo opela, nka., letlapa la se ke la fatoxa, nka., lesofi la ba la swara, nka., mokxadi a bona mollo o ngedima kxole le bona, nka., a re mokxatsane, nka., mollo sola kowa, nka., a rie, nka.,

48 ba ya ba fihla, nka., ba hwetsana mokxekolo wa xo dula a le nosi, nka., ba modumedisa, nka., ba re re phirimaletswe, nka., a ba dumella xore ba robale, nka., byale ba robala, nka., erile mola ba robetse, nka., mokxekolo a tseya mer kola, nka., a e besa mollong, nka., ya re kowa e fisa a tseya morokola, nka., a fisa mokxatsane ka ona, nka., mokxatsane a re joo ke loma keng makxolo, nka., mokxekolo a re ke dithsikidi tsa mono ngwana wa ngwanaka, nka., mokxadi a re wa refaka, nka., ka moraxo, a thsoba mokxadi le yena a re ke loma keng makxolo, nka., ke dithsikidi tsa mono ngwana wa

ngwanaka, nka., mokxekolo a ba dira byale bosexo ka moka, nka.,
 xofihlela beesa, nka., xe bosele, nka., mokxekolo a nthsa dikxura
 ka leselo, nka., a re le sale le phaphasa, nka., ke sa ya kamo
 ke a boya, nka., xe mokxekolo a tloxile, nka., xwa fihla
 sebakxurwane, nka., sa re mokxadi le mokxatsane, nka., nthsetseng
 dikxura, nka., ba se nthsetsa, nka., sa fetsa kapela, nka., sa
 kxopela xape, nka., ba re awa re a thsaba bo makxolo ba ka tla ba
 49 ritiya, nka., sa re nthsetseng, nka., ba se nthsetsa, nka.,
 sa xoma sa re falatsang ka moka fase, nka., ba xana, nka., sa re
 ke tla le botsa ditaba, nka., ba falatsa ka moka, nka., sa di ja
 ka moka, nka., xe se feditse sa re xo bona, nka., tlang mono, nka.,
 ba ya, nka., sa bakera dihloxo, nka., sa tseya moriri wa mokxadi
 sa epela ka bohlabana tsatsi, nka., wa mokxatsane ka bodikela tsatsi,
 nka., byale sa ba tsintha ka mahwafeng xa sona, nka., sa fofa
 nabo, nka., xe mokxekolo a tso boya, nka., a bitsitse ditau xore
 di tle di ba je, nka., a hwetsana a se xona, nka., a bitsa a re
 mokxadi le mokxatsane, nka., meriri ya thoma xo arabela kowa le
 kowa, nka., xofihlela ditau di bolaya mokxekolo nka., di re
 o re bitsetsa maaka, nka., sebakxurwane sona se ba rwele, nka.,
 se tsama se opela kosa, nka., se re, nka., tsenene maepane tsenene,
 ba dumetsi ba re, maepane. Tsenene maepane tsenene, maepane,
 mpitsetseng maepane tsenene, maepane, ke mo rwaletse bana baxwe
 50 tsenene, maepane, mokxadi le mokxatsane tsenene, maepa, nokeng ya
 molotose tsenene, maepane, ba ija ke badimo re tele tsenene.
 Sa no tsama se opela, byale, nka., xofihlela se fihla pholong
 ya dikxomo, nka., modisi yo mongwe a re thetsang, nka., nonyana
 e ngwe e re mpitsetseng maepane ke motopetse bana baxwe, nka.,
 byale ba moxanetsa, nka., yaba nonyana ya fofa, nka., ya fihla
 bofula-nkau, nka., ya opela, nka., modisa yo mongwe a bolela byale
 ka yola wa dikxomo, ba moxanetsa, ba re o bela maepane, nka., ya
 fofa ya fihla bofula-pudi, nka., ya opela, nka., yo mongwe le
 yena a bolela byale ka bala, le bona ba ba xanetsa, nka., ya fofa
 ya fihla bosela-kxoxo, ya opela, nka., ngwana yo mongwe a ekwa
 a botsa ba baxolo, nka., ba mo xanetsa, nka., ya fofa ya dula

K34/82

24

maforong, nka., ya opela, nka., monna yo mongwe a ekwa, nka.,
 bobela tabae, nka., ba se hlokomele, nka., ya boeletsa byale
 e dutsi mafateng a maepane, nka., ya re ke re tsenene maepane
 51 tsenene, maepane, ke motopetse bana xawe tsenene, maepane,
 mokxadi le mokxatsane tsenene, maepane, nokeng ya molotose
 tsenene, maepane, ba ija ke badimo retele tsenene. Byale
 ka moka ba ekwa ba ala maxoxo lapeng, ya fofa ya dula xodimo xa
 maxoxo, ya re mokxadi tswa mokxadi
 a tswa, mokxatsane tswa, mokxatsane a tswa. Yaba lethabo le
 lexolo, la hlabu kxomo, sebakxurwane sa tseya ya sona nama
 sa tloxa, ke moka e fedile.

Mothsakalana mothsakalana selo sela noko, awe, selo sela noko
 awe, se nkxahla byang mothsakalana ka mabala sona, awe, ka mabala
 a sona mothsakalana a mangedi-ngedi, awe, a mangedi-ngedi
 mothsakalana, awe, ka ratha le noka, awe, ka ratha le noka
 mothsakalana, ka hwetsana kwena, awe, ka hwetsana kwena
 mothsakalana ya nthela metsi, awe, ya nthela metsi, mothsakalana
 metsi a lefiso, awe, metsi a lifiso mothsakalana mokxwera thulama,
 awe, mokxwera thulama mothsakalana roja mabele, awe, roja mabele
 mothsakalana mabele mabutswa, awe, mabele mabutswa mothsakalana
 52 masa dihloka.

Konko ko konko ngwaxola ke nyakile xo hwa, ka lamolela ke seboko,
 seboko sa rakxatiela, kxatiele kowa ntsweng, ntsweng xa mohuma-rodii,
 mohuma-rodii wa xa ngwato, ngwato o tswafe kae, ke t swa xa tena,
 tena maloko phalana pedi dienwa metsi, ka kxa lehlokwa, ka tiya-
 tiya ka lona, maporoporo a tswa ka fase, phiri o re xo tsena ka
 sexoba, o re xo tsena o xoxobe, o e o tsose polometsi, polometsi
 e tsose kwena, kwena e tsose difefetla tsa banyana teng o ya kae,
 ke ya kae ke ya malaong, tente bo-mme ba ilefe, tente ba ile
 phalaborwa, tente phalaborwa xa malatsi.

Mahlankana o ile a bopa mobu, nkanankana, a diya ngwana, nka.,
 a ya nae xae, nka., a fa mmaxwe, nka., xe a file mmaxwe, nka.,
 mobu ola yaba motho, nka., ke moka lea duma (xobolabola), nka.,

53 a ya madisong, nka., ngwana yo wa xo bupiwa xe a le madisong le
duma la duma, nka., leina la ngwana e be e le lesetse, nka.,
byale ba re, nka., lesetse we lesetse, thserepu, lesetse
o boya madiso ke mabu a tswa mangweng, ke mabu ke a phusuxana,
lesetse o re nthswana lee madie, ke motla le pula, madie, ke motla
le pula madie ke motla le pula. Ke moka pula ya na ya kxomoxanya
ngwana wa mobu, fetoxa mobu, a sepela le mobu wa xabo xe o sepela
le metsi a pula.

Dithailo tse dingwe ke tsena: samakxalana, le nthsikinyane.

Byale dithailo tsena xe ba thaila tsona, xo bolela motho, ba ng
bangwe bona ba re tuu.

Samakxalana, o re, samakxalana kxalana sa xo ja batho sa re, e xape
xape xa re e maboelele sa re kokonono. Byale xa xo na motho yo a
swanetsexo xobolabola, ya bolabolaxo ka moka xa bona ba swanetse
xo mo swara ba motsipe ka manala. Nthsikinyane e byale ka sama-
kxalana, fela yona ba bolabola, xa ba sikinyexe, ya sikinyexaxo ba
tsipa. Ba re xe ba thaila yona, nthsikinyane ya sikinyexaxo
re a tsipa.

Diema tse dingwe, Motse wa hloka monna le xona ke mosukutwane.
Lesang ba kxanye baloi diphurallo ke makxowa. Ke xore makxowa
a tibetse dingaka xo tiya baloi. Thai monna wa mothabeng
marema a xoxela, ke nta.

END 712